

Fodor András: Meggyfa

Pünkösdi hírnök c. válogatott kötetének méltatása végén jegyeztem meg, hogy új világunk új lírai eredményekhez segítheti majd hozzá Fodor Andrást. S íme, a *Meggyfa* csakugyan az 1987 óta született, tehát fél évtized költői termését tárja elénk. A szerző időközben Kossuth-díjas lett, túljutott hatvanadik évén, és folyton megújult erővel éli irodalmi életét. Vonatkozik mindez művészi teljesítményére és közéleti tevékenységére egyaránt.

S ha legutóbb megcsodálhattuk a több évtizedes pálya ívét, akkor most egy viszonylag rövid, ám annál feszültebb, izgalmasabb periódus változásait kell kiemelnünk. Hogyan hatott ez az új világ Fodor András lírájára? Szögezzük le: *nem neki* kellett megváltoznia, s nem is változott meg alapjaiban. Ő mindvégig azon kevesek közé tartozott (s tartozik), akik mentesek a sárdobálástól, és erkölcsi mércéjük megóvta őket az elvtelen kompromisszumoktól, a gerincferdítő simulásoktól is. Így hát ma sem tájékozódunk alapvetően másképpen. Tisztánlátásukra viszont egyre nagyobb a szükségünk abban a világban, melyben megrendült az értékrend, s hovatovább ritkaságszámba megy az ilyesfajta tartás.

Az, hogy szabadabban lélegzünk, természetesen hat Fodor lírájára is. A „színről színre testesült valót” kutató elme vizsgálódási területe jóval tágasabb, mint korábban. S ennek a valónak nem csupán ez a néhány esztendő a tárgya: visszapillant egészen a származásig, a dunántúli szülőföld elemeiig, de a későbbi, zsarnoki évtizedek, a magyar történelem tabui éppúgy foglalkoztatják. A *Meggyfa* ugyan nem válogatás, az előbbieknél azonban hasonlatos a nagy összegzésekhez. A „meggyfa-lét” alkalmas ennek érzékeltetésére. „Meghozta termését / a meggyfa könnyedén, / senki se kérte, / boldog fölőslégével mosolyog / míg én / kínban fogant gyümölcsömmel / erőlködöm csak évről évre.”

S a szabadabban lélegzésnek természetes része, hogy a *Meggyfa* költője végre nyíltan és cenzúrázatlanul mondhatja ki fájdalmait és lelkesültségeit 1956-tal kapcsolatban is. Tanúságtétel ez; korábban kiadhatatlan versek közzététele, avagy a visszapillantó összegzés drámai pillanata. A Bruszniai Árpád emlékének adózó *Freskótöredék*, a szélesen áradó *Elszántak* vagy az *Azon a hajnalon* „goromba víziója” ma már egy esetleges '56-os antológia kihagyhatatlan versei közé tartoznának. S itt nem pusztán az a tény érdemel figyelmet, hogy ma büntetlenül mondhatunk ki szinte mindent, hanem az is, hogy az igazi költő mindig túllép az emlékezés vagy ünneplés egyébként nem lebecsülendő mozzanatán. Az imént jelzett művek is *művekként* fontosak igazán!

Ugyanezt a lírai intenzitást érezzük a legújabb változásokra reagáló versekben. *Számvetése* például így kezdődik: „Alig is hihető csoda, / hogy rövid életünkbe belefért / egy korszak elmúlása...” Nem euforikus azonban az öröm; Fodor András azon nyomban számol a várható nehézségekkel. Az 1989 decemberi romániai változásokra („forradalomra”?) drámai „versjegyzettel” reagál. (*Két nap*) Ír egyéb alkalmi verseket születésnapra, szoboravatóra, de hát ősidők óta a költők feladatai közé tartozik ez is. Hát még az olyan lírai krónikásoknál, mint Fodor András! Nem lebecsülendő, ellenkezőleg: nagyon fontos feladat ez. Fontos azért, mert „a lélek mérnökének” reagálása mélyebb összefüggésekre irányítja a figyelmet. És különben is: az ún. alkalmi vers lehet akár csúcsteljesítmény; a művet sosem az minősíti, hogy milyen alkalomra fródott. Lényegesebb ennél belső törvénye, szuverén esztétikai értéke.

S talán még lényegesebb, hogy az egyén legbensőbb titkai is változatlanul tárgyai ennek a költészetnek. A szubjektum apró rezzenései, egy hajnal vagy egy lépcsőházi baleset fölledése könnyűszerrel viszi el az olvasót a megrajzolt miliőbe. Az élmény valószínűleg ezeken a helyeken a legzavartalanabb. Ebben a tekintetben kiemelt vers az *Ilyenkor*. Ilyenkor tárulkozik ki igazán a költő, amikor „a szél se tudja kifújni belőle” a fájdalmat. Aztán a halál okozta legnagyobb fájdalommal is egyre többet szembesül Fodor András olvasója. Meditatív és elégikus itt a hang, visszafogottsága rokonszenves.

Jelentős teret kapnak az olyan versek is, melyek a lírai napló eszközeivel villantanak föl hétköznapi élettényeket, találkozásokat, emberi kapcsolatokat. A mesélőkedv áradása a megragadó ezekben a művekben. Fodor András remekül él a karakterizálás eszközeivel; egy-egy odavetett idézettel akár, de pontosan jellemzi ember- és kortársait. Itt is, másutt is változatlanul ízig-vérig közéleti ez a líra. Hűségesen követi azt az időt, melyben „az egymásra uszult / hajdani társak izgága dühe” oly gyakori tünet. (*Csüggedt bíró*) Hangja lecsupaszított, csak a lényeg kimondására törő. Keményen pattognak szavai; a tények szikárok. A képnek, a költői alakzatoknak kis tér jut. A fogalmi közlés az elsődleges.

Aztán a *Csak ti* című záróciklus versei valami más hangot, hangulatot jeleznek. Lágyabb líra ez, a humánus, a meleg emberi érzések szép megnyilvánulásaival. Az emberi kapcsolatok biztos köteléke létünk egyik fő biztosítéka – sugallják ezek a költemények. És Fodor András meg is teremti a szükséges miliőt: „Megyünk a vízén át haza. / Úszik velünk a krétaszín hajó. / Fakorlát és fedélzet rácsa közt / ezüst szikrákat ringat már a tó.” Ilyen sorokat idézhetünk a legősibb természeti (és emberi) szépség megjelenítésére. A legszűkebb és legfontosabb emberi közösség, a család néhol idillikus életpillanatait örökíti meg a költő, például az *Ágotában*. A nagyapaság – költészetben nem túlzottan gyakori – mélységesen emberi állapota tágabb értelmű távlatot is jelent. S az egyik legmaradandóbb összekötő kapocs, az *Ima*: „Nem kérek mást, a csonttörő napok / pörgettyűje bármerre vessen, / irtalmad óvó melegét, / hatalmát el ne vesszem.”

Bármilyen furcsa is: ez a tevékeny, fáradhatatlan, közügyeket gyakran föl vállaló költő – immáron hetedik évtizedében – a nem oly távoli öregkor „előverseit” is írja már. A *Meggyfa* széles íve ennek a mélyen átélt belső világnak a hiteles lírai dokumentuma. (*Szépirodalmi*, 1992.)

Bakonyi István